

Janne Manninen

Mustia lampaita ja rakkauden kerjäläisiä

Guex, Germaine (2015). *The abandonment neurosis*. London: Karnac Books.

Germaine Guex (1904–1984) oli ranskalaista syntyperää oleva psykoanalyttikko, joka koulutautui ja harjoitti ammattiaan Sveitsissä jo varsin nuoresta iästä lähtien. Hänen vuonna 1950 julkaistu ”La névrose d’abandon” -tutkielmansa on nyt tullut käännettyksi Peter D. Douglasin toimesta englanniksi nimellä ”The Abandonment Neurosis”. Tiivis, käsittelyosaltaan reilun sadan sivun mittainen teos on joko käännöksestä tai alkuperäistekstistä johtuen ajoittain vaikealukuinen: psykoanalyysin terminologian tuntemuksen lisäksi se edellyttää toleranssia muutamille dostojevskimaisesti muodostuneelle virkkeelle. Tutkielma käsittelee Guexin ja kollegoiden erittelemää psykopatologista tilaa, hylkäämisneuroosia – tai ”hylkäämissyndroomaa”, joksi Guex myöhemmin sitä toivoi nimitettäväksi (Laplanche & Pontalis 1973, 270).

Teos esittelee syndrooman perusteellisesti, sisältäen kuvauksen sen muodostumiseen vaikuttavista tekijöistä, oireista¹ ja näiden vaikutuksesta henkilön käyttäytymiseen ja psyykkiseen tilaan, sekä lopuksi hoitomallin, jossa hienosäädetyt psykoanalyttisen menetelmän ohella tuotetaan kokemus luottamuksellisesta ihmissuhteesta. Toistan sisällön keskeiset kohdat tiivistetyssä muodossa, sillä kohtalaisen suppean lukutaustani pohjalta en voi tehdä asiantuntevaa vertailua vallitseviin teoriamuodostelmiin. Huomattavia yhtäläisyyksiä löytyy ainakin Riitta Hyrckin (2006) *Psykoterapia*-lehdessä

julkaistuun artikkeliin ”Ohut- ja paksunahkainen narsisti”.

Hylkäämissyndrooman tunnusomaisiksi piirteiksi listautuu mm. tuskainen ja jatkuva ulkopuolisuuden tunne, jolloin henkilö kokee itsensä ylimääräisenä tai hylkiönä; pelosta ja epäilystä johtuva varautuneisuus kiinnittyä emotionaalisiin ihmissuhteisiin; perusteellinen epävarmuus itsestä, mutta varmuus siitä, ettei ole rakkauden ja välittämisen arvoinen; oman arvon alentaminen jatkuvalla vertailulla toisiin sekä omien, viallisuuksiksi katsottujen ulkoisten tai sisäisten tekijöiden suurentelu ylenmääräisiin mittoihin saakka; intensiivinen – tietoinen tai tiedostamaton – turvattomuuden tunne sekä tähän kytkeytynyt maaninen tila²; sekä hylätyksi tulemiseen liittyvä ahdistus.

Kyseinen ahdistuneisuus perustuu yksilön kokemaan turvattomuuteen ja hylätyksi tulemisen pelkoon. Alkuperä ei kuitenkaan ole välttämättä – eikä edes yleensä – todellinen hylätyksi joutuminen, vaan Guex listaa tärkeysjärjestykseen kolme vaikuttavaa osatekijää: 1) lapsen konstituutio (”temperamentti”, herkkyyks, 2) vanhempien emotionaaliset asenteet (esim. ”valheellinen läsnäolo”; ahdistuneisuus; lapsen kokema psyykinen turvattomuus), sekä 3) konkreettis(t)en hylkäämis(t)en aiheuttama trauma. Tähän kolmanteen kategoriaan liittyen Guex toteaa potilaiden kertovan useammasta pienestä tapahtumasta, jotka ovat muodostu-

neet heille pysyväksi taakaksi. Ensimmäisestä, konstitutionaalisesta vaikuttimesta Guex kirjoittaa seuraavaa: ” – Lähes aina hylkäämisneuroosin ongelmallinen ydin on konstitutionaalisessa taipumuksessa, jonka vuoksi yksilö on kykenemätön sopeutumaan normeihin ja mikä tuomitsee hänet krooniseen ja sairaalolaiseen ahdistuneisuuteen sekä kokemuksiin arvottomuudesta ilman, että kyseinen elämä olisi välttämättä ollut vaikeampi tai draamatiesempi kuin mikään muukaan elämä.” (s. 70; suom. allek.) Fyysisiin tekijöihin liittyen Guex on havainnut mittavan osan potilaista kärsivän autonomisen hermostojärjestelmän häiriöistä ja katsoo tämän olevan yhteydessä psyykkiseen ahdistukseen, joka saattaa kyseisen hermoston epätasapainoon ja tästä juontuvien oireiden kautta tuottaa yksilölle kokemuksen fyysisestä epätasapainosta ja turvattomuudesta. Erityisen tyypilliseksi hän mainitsee ruoansulatuselimistöön liittyvät vaivat.

Guex kertoo kohdanneensa useita tapauksia, joissa hänelle tai hänen kollegoilleen tullut potilas oli ollut maineeltaan kyseenalaistamattoman psykoanalyytikon hoidossa, mutta hoito ei ollut tuottanut toivottua tulosta: yksilön kärsimys ei ollut lievittänyt eikä sopeutuminen todellisuuteen ollut kehittynyt siinä määrin kuin olisi ollut odotettavissa. Syy tavanomaisen psykoanalyttisen lähestymistavan riittämättömyyteen on Guexin mukaan siinä, ettei syndrooman ydintä tavoiteta oidipuskompleksin kautta: potilaalla on aktiivinen, tietoinen trauma, jota ei ole hyväksytty eikä torjuttu. Se on, sanalla sanoen, käsittelemätön, ja ilman siihen liittyvän preoidipaalisesta ”lapsenomaisen affektiivisuuden”³ kohtaamista analyysi tuottaa abandonicpotilaalle jopa enemmän harmia kuin hyötyä. Kyseinen trauma, joka sijoittuu sekä varhaislapsuuteen että nykyisyyteen, aiheuttaa potilaassa tietynlaisia palloittelua menneisyyden ja nykyisyyden välillä ja tämä on myös havaittavissa käyttäytymisessä, esim. puhutavan muuttumisesta lapsenomaiseksi.

Oireyhtymä juontuukin Guexin mukaan preoidipaaliselta ajalta ja toteaa, ettei nk. abandonic sijoitu freudilaisiin neuroosiluokkiin: oidipuskompleksiin ja sen jälkijärjestyksiin reagoimisen sijasta kyseessä on ennemminkin ”egon neu-

roosi”. Oidipaalikonfliktia vältelleillä abandonicpotilailla ei ole freudilaisittain iskostunutta yliminää, vaan vastaavaa funktiota hoitaa joukko emotionaalisesti merkittäviltä henkilöiltä omakuttuja ideaalimielikuvia. Näistä ego-ideaaleista, jotka ovat freudilaisen yliminän esiaste ja Guexin mukaan hoidon aikana jopa helposti yhdistettävissä lapsuudenaikaisiin esikuviinsa, seuraa äärimmäisen vaativa kieltojen ja rajoitusten säännöstö. Guex myös painottaa, että suurimmassa osassa tapauksista syndrooman alkuperä on niin varhainen, ettei lapsi ole kerennyt edes saavuttamaan vaihetta, jossa ego saisi narsistisen arvostuksensa: siksi potilaan egon ei voida sanoa menettäneen arvoaan, sillä se ei ole koskaan edes kerennyt omaksumaan kyseistä itsearvostusta. Tämän vuoksi abandonicpotilaiden ego on pohjimmiltaan erityisen hatara, mutta se pyritään salaamaan ja naamioimaan esim. ylikompensaation avulla.

Hylkäämissyndrooma itsessään on Guexin mielestä potilaan egon luoma ja ylläpitämä. Se manifestoituu eritoten itseyllytettyjen regressioiden sekä acting-outin kautta uudelleenluotujen skenaarioiden jatkumossa. Syndrooma vaikuttaa häiritsevästi yksilön kehitykseen aina lapsuudesta lähtien ja tekee henkilön erityisen alttiiksi ulkoisten tekijöiden aikaansaamille trauman uudelleenaktivoitumisille. Tällainen yksilö on aina varuillaan kohteen menettämisen ja siihen kytköksissä olevan ahdistuksen ja turhautumisen pelossa. Poikkeuksen muodostavat vain ne ohimenevät hetket, jolloin hän kokee olevansa rakkautella turvattu. Rakkautentarpeen ohella Guex tähdentää aggression olennaisuutta potilaiden teoissa, ajatuksissa ja tunteissa: se on luonteeltaan katkeraa ja kostavaa, mutta hienovaraista. Välineinä toimivat mm. uhkaukset, turhauttamiset sekä hylkäämiset. Hylkäämällä ennen hylätyksi tulemista sekä suojellaan itseä että saadaan kokea valan ja voiman tunto, kun toiselle kostetaan se, mitä itse on aikoinaan koettu. Merkittävä rooli on myös masokistisella, itseä vahingoittavalla ja mitätöivällä aggressiolla, jonka näytännöt ovat moninaisia, mutta esitysten takana aina äärimmäisen voimakas tarve kokea turvaa ja rakkautta.

Hylkäämissyndroomasta kärsivät voidaan

Guexin mukaan jaotella kolmeen ryhmään heidän psyykkisen struktuurinsa perusteella. Nämä ovat yksinkertainen, kompleksinen sekä yhdistelmämuotoinen. Yksinkertaisessa muodossa hallitseva piirre on henkilön pyrkimys hankkia ja pitää yllä emotionaalisia siteitä valittuihin henkilöihin - toiminta, joka tähtää turvallisuuden tunteen takaamiseen. Tällaisesta henkilöstä ei ole tunnistettavissa oidipaalisia fiksaatioita eikä freudilaisittain vakiintunutta yliminää.

Kompleksisessa muodossa em. pyrkimys turvallisuudentuntoon on enää vain osittain hallitseva motiivi: pyrkimystä estelee samaistumisten myötä muodostunut estojen järjestelmä. Kuten mainittua, tämä järjestelmä ei vastaa oidipuskompleksin myötä muotoutuvaa yliminää, vaan on sen varhainen esiaste: se koostuu rakastettujen ja merkittävien henkilöiden mukaisesti muodostetusta ideaalimielikuvien kokoelmasta, joka toimii kuin yksilöä ohjaavana toimintamallien säännöstönä. Integroituneesta yliminästä poiketen tämä sääntöjen ja estojen kartasto toimii tietoisien tasolla.

Yhdistelmämuotoinen viittaa puolestaan tapauksiin, joissa hylkäämissyndrooma on muodostunut yhdessä tai rinnakkain varhaisten oidipaalisten fiksaatioiden kanssa. Tämän vuoksi henkilössä vaikuttaa sekä kompleksisen muodon estojen järjestelmä - yhdessä turvallisuushakuisen tarpeen kanssa - mutta myös oidipaalinen käyttäytyminen, jota yliminä hallitsee. Yhdistelmämuodon abandonicille oidipaaliseen kehitykseen kuuluva erillistyminen ja autonomia ovat uhkia, joita ego vastustaa, sillä ne uhkaavat tuoda mukanaan eristetyksi joutumisen ja rakkauden menetyksen. Seurauksena on vaihtelu kahden erilaisen position välillä, joka heijastuu sekä käyttäytymiseen että analyysissä tuotettuun materiaaliin. Yksilön kokemus emotionaalisen turvallisuuden aste ja egon vakaus määrittelevät, kumpi tiloista on vallitseva kullakin hetkellä ja ajanjaksolla.

Kolmen struktuurinsa lisäksi Guex tekee joustavan jaottelun kahdenlaisen suhteessaolon prototyypin kanssa. Nämä ovat "negatiivinen-luotaantyyntävä" (jatkoksa viitaan tähän nimityksellä "vetäytyvä/vetäytyjä") sekä "positiivinen-miellyttävä" (jatkoksa "lähentyvä/lähentyjä"). Jaottelu mukaillee henkilön asen-

noitumista viha/rakkaus-akselilla suhteessa omaan kärsimykseensä. Lohduttoman katkeran vetäytyjä-tyyppin ominaispiirteisiin kuuluu mm. pidättäytyminen omissa oloissaan, ajankoh- taisten sekä aikaisempien petetyksi tuleminen märehminen, hyvin vaillinainen kyky vastavuo- roiseen rakkauteen - aggressio toimii tämän korvikkeena - sekä jatkuva tarve kostamiselle. Elämän ja siihen sisältyvän sosiaalisen kanssa- käymisen edessä vetäytyjä kokee itsensä kyvyt- tömäksi. Tästä seuraa oman vastuullisuuden totaalinen hylkääminen: muut katsotaan syylli- siksi ja vastuullisiksi. Heiltä kuitenkin odotetaan jatkuvia hyvityksiä, kuin sovituksena yksilön kärsimistä pettymyksistä ja turhautumisista. Harmillisesti Guex ei kuitenkaan kirjoita siitä, mikä rooli päihteillä ja riippuvuuksilla - esim. tuskaisuuden lievittäjänä tai turvallisuuden- ja rakkaudentunnon keinotekoisena korvaajana - on ollut hänen potilailleen. Ehkäpä näitä tapauksia ei hänen vastaanotolleen saapunut.

Lähentyvän tyyppin yksilöä puolestaan ajaa eteenpäin toivo rakkauden löytämisestä, eikä katkeruus ole niin voimakkaasti hallitseva tekijä kuin vetäytyjällä. Eroja vetäytyvään tyyppiin löytyy myös kyvystä sopeutua paremmin vallitsevaan todellisuuteen sekä edes jonkinlaisesta käsityksestä koskien omaa arvoa ja mahdol- lisuuksia. Nämä mahdollistavat perustan rak- kaussuhteille, joihin kuuluu jo muutakin kuin vetäytyjä-tyyppin omistautuvaa hellyyttä. Lähentyvä-tyyppin abandonic pyrkii saamaan toisten ihmisten kautta hyvityksen kaikelle kärsimyk- selleen. Kuitenkin sellainen toiminta, mikä ei liity rakkauden tavoittelemiseen suhteessa jo- honkin henkilöön, päättyy hänelle merkitykset- tömäksi: toiminnalla on väliä vain silloin, kun sillä voidaan odottaa olevan saavutettavissa hyväksyntää. Guex toteaa lähentyvä-tyyppisten yksilöiden olevan useamminkin hiljaisia, huomi- oonottavia ja empatiaan kykeneviä yksilöitä. Joi- denkin kohdalla vaarana on kuitenkin liiallinen omistautuminen toiselle, erityisesti silloin, kun tässä nähdään - projisoituna - omat puutteet ja tarpeet. Yrittäessään paikata toisessa sitä mitä häneltä itseltä puuttuu ja odottaen tästä seuraavan kovasti kaivattua tunnustusta ja rak- kautta, henkilö saattaa alkaa käyttämään omis- tautumistaan välineenä omien kärsimystensä

kostamiseen – ”jalomielisenä” tyrannina.

Kokonaisuudessaan Guexin hylkäämissyndrooma on varsin mielenkiintoinen konsepti, sillä se tarjoaa yksittäisten syy-seurausviittausten sijasta koherentin ja vakuuttavanoloisen kokonaisuuden. Esitetyt kuusi suhteessaolon tyyppiä (vetäytyvä/lähentyvä perusmuotoinen, kompleksinen tai sekamuotoinen) sopisi hyvin useammankin persoonallisuushäiriöluokituksen strukturaaliseksi kuvaukseksi. Guexin lähestymistapa tarjonnee varteenotettavan vision siitä, miltä oireilun ja käyttäytymisen takana, tutkimattomassa maastossa, voi näyttää.

Tämän ohella Guexin havaintoja voi tarkastella myös toisella tapaa ajankohtaisesti: hylkäämissyndrooman tietyistä muodoista löytyy yhtäläisyyksiä tarkkaavaisuushäiriöisten lasten ja aikuisten parissa kohdattavaan problematiikkaan. Kuvaavin näistä on abandonicin toimintamotivaation heikkeneminen tai suoranainen lakkaaminen sen myötä, kun kyseinen toiminta ei enää ole emotionaalisen yhteyden kautta sidoksissa henkilökohtaisesti merkittävään toiseen, ts. kun odotus hyväksynnän saavuttamista ja välitetyksi tulemista ovat rikkoutuneet – joko sisäisten tai ulkoisten tekijöiden myötävaikutuksesta. Siinä missä tarkkaavaisuushäiriöisille lapsille tarjotaan henkilökohtaisia avustajia koulunkäynnin tueksi, on aikuisillekin vastaavia ’co-acheja’, jotka molemmissa tapauksissa toimivat kuin emotionaalisen kiinnittymisen ankkureina, estäen yksilön lipsumisen tuuliajolle subjektiivisen kokemuksen aallokkoiselle merelle, jossa turvattomuus ja rakkaudettomuus vallitsevat.

Viitteet

1. Oire-termi ei juuri esiinny Guexin tekstissä, mutta käytän sitä tässä kuvainnollisena katto-terminä.
2. Guex ei tarkoittane mania-termillä Freudin määrittelemää yliminän kriittisen funktion poisaloa, sillä hän liittää ”abandonic mania”:n rajattomaan ahdistukseen. Kuvailevana adjektiivina ”manic” tarkoittaakin ”showing wild excitement and energy” (Concise Oxford English Dictionary 11th Edition) – kuten esim. adhd-henkilön käytöstä tai mielenliikkeitä voisi kut-

sua ”maaniseksi”.

3. Douglasin käännös: ”affective infantilism”.

Kirjallisuus

- Hyrck, R.** (2006). Ohut- ja paksunahkainen narsisti: objektiuhdeteoreettinen näkökulma narsismin erilaisiin ilmenemismuotoihin. *Psykoterapia*, 25(1), 3–32.
- Laplanche, J. & Pontalis, J. B.** (1973). *The language of psycho-analysis*. USA: W.W. Norton & Company.